

Distant təhsil: məsafədən təhsilə qoşula bilməyənlər üçün fərdi tədris məkanlarının təşkili problemləri və həllər

Səbinə Cəfər qızı Zeynalova

ADPU-nun Ağcabədi filialının

Riyaziyyat, informatika və onların tədrisi texnologiyası

kafedrasının baş müəllimi

E-mail: dilgushe_suleymanova@mail.ru

Rəyçilər: p.ü.f.d., dos. G.V. Sultanova,
p.ü.f.d., dos. Ə.B. Qədimova

Açar sözlər: pandemiya, distant təhsil, fərdi tədris məkanı, qlobal məqsəd, effektiv təhsil

Ключевые слова: пандемия, дистанционное образование, индивидуальное учебное пространство, глобальная цель, эффективное образование

Key words: pandemic, distance education, individual learning space, global goal, effective education

Müasir dövrdə Azərbaycan və ümumilikdə dünya təhsil sisteminə ciddi problemlər mövcudluğu qlobal hadisəyə çevrilib və onların böyük bir hissəsi obyektiv xarakter daşıyır. Həç də təsadüfi deyil ki, Minilliyin İnkişaf Məqsədlərində (MİM) yer tutan 17 Qlobal problemin 4-sü “Keyfiyyətli təhsil” problemi və onun həlləridir. Dünyanın bir çox ölkələrində bu problemləri həll etmək istiqamətində müxtəlif tədbirlər həyata keçirilməkdədir və bu obyektiv problemlərin kökü “informasiyanın istehlakı” ilə bağlıdır.^[1] Müasir elm və texnologiyanın inkişafının birbaşa təhsildən asılı olduğunu nəzərə alsaq, təhsildəki problemlər bəşəriyyət qarşısında ciddi və qlobal xarakter daşıyan problemlərin əsas səbəbi kimi götürülə bilər. Qloballaşma prosesləri və pandemiya şəraiti sübut etdi ki, təhsilin ən yeni, yüksək və effektiv texnologiyalarına, o cümlədən distant təhsil texnologiyalarına tələbat zamanın tələbatı olaraq get-gedə artır.

Azərbaycan Respublikasının ərazisində yeni növ koronavirus (COVID-19) pandemiyasının yayılmasının qarşısının alınması məqsədi ilə 2020-ci il mart ayının 3-dən bütün təhsil müəssisələrində tədris prosesi müvəqqəti dayandırıldı. Bu proses dünya ölkələrinin əksəriyyətini əhatə etdiyindən, YUNESKO təhsildə yaranan fasilələri məhdudlaşdırmaq üçün distant təhsil proqramlarından istifadəni tövsiyə etdi. Bəs distant təhsil nədir? Azərbaycan Respublikasının Təhsil Qanunda öz əksini tapan distant təhsilə forması təhsildən qalmamaq üçün meydan qazandı və pandemiya dövrünün məhsulu kimi yardım təhsili olaraq öz kömək əlini uzatdı. Qısa müddət ərzində ali və ümumtəhsil məktəbləri məsafədən təhsilə keçdi. Distant təhsil öz yerini tapdı. Distant təhsil nədir sualı cavblandırıldı. Distant təhsil – tədris prosesinin elektron, telekommunikasiya, proqram-texniki vasitələr əsasında təşkil olunması formasıdır. Distant təhsil – müəllim və tələbələrin bir-biriləri ilə məsafədən qarşılıqlı əlaqəsidir ki, burada təhsil prosesinə xas olan bütün komponentləri (məqsədləri, məzmunu, metodları, təşkilati formaları, tədris vasitələri) əks etdirən və internet texnologiyalarının xüsusi vasitələri və ya interaktivliyini özündə cəmləşdirən digər vasitələrdən istifadə olunur.

Uzun müddətdir Azərbaycanda da distant təhsil sisteminə keçilməsi ilə bağlı problemlər həlini tapdı və artıq irəliyə bir addım atılmış oldu. Belə ki, Azərbaycan təhsilinin də dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin təhsil sisteminə inteqrasiya edərək Avropanın qabaqcıl ölkələri ilə

rəqabət apara bilmək üçün distant təhsilə keçilməsi vacib idi. Koronavirus problemi bu istiqamətdə təhsil sferasında online tədris sisteminə keçilməsi zərurətini yaratdı və distant təhsilinin rolunu bir daha qabartdı. Bu çox önəmli və çətin proses olsa da, artıq müəyyən təcrübə qazanılmışdır. Lakin hələ də ciddi problemlər qalmaqdadır və bunların həlli həm maliyyə, həm də Distant təhsildə işləyə biləcək texnologiya yönümlü maraqlı insanlar tələb edir. Bu insanların yetişdirilməsi isə rəqabətqabiliyyətli kadr hazırlığına öz töhfəni vermək deməkdir. Distant təhsilin aktual olduğu bir dövrdə valideynlər arasında sorğu keçirilmişdir. Aparılan sorğu bu tədris formasının valideyn və müəllimlər üçün yaratdığı üstünlük və çatışmazlıqları müəyyən edib, distant təhsildən daha səmərəli istifadəni təşkil etmək məqsədi daşımışdır. Qeyd edildiyi kimi sorğuda 1200-ə yaxın respondent iştirak etmişdir.

Distant təhsildə davamlılığı və dayanıqlılığı qorumaq üçün zəruri olan rəqəmsal bacarıqları formalaşdırmaq, distant təhsili hamı üçün əlçatan etməklə bu bacarıqları effektiv vərdişə çevirmək üçün yalnız mərkəzlərin deyil, əyalətlərin də ümumtəhsil müəssisələrində məsafədən təhsillə bağlı texnoloji avadanlıqlarla təchiz olunmuş (İnternet, Kompüter, proyektor və digər zəruri avadanlıqlar) fərdi tədris məkanlarının yaradılmasına ehtiyacı təmin etmək, məsafədən təhsilə qoşula bilməyənlərin bu məkanlardan istifadəsinə imkanın yaradılması problemi kimi vacib məsələlərin həllinə nail olmaq vacibdir. Bu məqalədə məqsədim məsafədən təhsilin təmin olunmasına yönəlik olaraq həm fərdi tədris məkanı yaratmaq, həm də onu texnoloji avadanlıqlarla təchiz edib zəruri hallarda ondan istifadə etməklə təhsilalanlarda rəqəmsal bacarıqların inkişafına, yüksək texnologiyalardan istifadəyə nail olmağın həllərini tapmaqdır.

Bilirik ki, distant təhsilin üstünlükləri ilə bərabər mənfiyyətləri də var. Bəs distant təhsilin üstünlükləri nədir? – deyə bir sual qarşısında qalsaq, bunu belə şərh edə bilərik. Ənənəvi təhsil sisteminin əslində əvəzi yoxdur və təbii ki, məsafədən təhsil yardım təhsili olaraq meydana çıxmaqla təhsilin inkişafına pandemiya dövründə böyük dəstək oldu.

Uzaqdan təhsil yeni texnologiyalar, metodlar və yanaşmalar vasitəsilə öyrənmək və bilik və praktik təcrübə əldə etmək üçün təcrübədir. ^[2] Məsafədən təhsil proqramlarının planlaşdırılması daha asandır, çünki daha az vaxt və öhdəlik tələb olunur, həmçinin məkan baxımından da əlverişlidir və coğrafi rahatlıq təqdim edir.

İnformasiya texnologiyaları bütün işləri çox asanlaşdırdı, çünki onlayn dərslər bütün mümkün rahatlığı həll etdi. Xüsusi ilə müntəzəm dərslərdə iştirak etməkdə çətinlik çəkən əlillər və yaşlı insanlar, internet yoxluğu, mq çatışmazlığı, zəif bağlantı və digər səbəblərdən dərslərə qoşula bilməyənlər, məsafədən sinxron və ya asinxron təlimə daxil ola bilməyənlər üçün xüsusi fərdi təhsil məkanlarının yaradılması son dərəcə faydalıdır. Belə məkanlar təhsil müəssisəsi ərazisində yaradıla bilər və müəllimin, mütəxəssisin köməyi ilə bu məkan müəyyən qrafik əsasında məsafədən təhsilə qoşula bilməyənlərin istifadəsinə verilə bilər. Təbii ki, bu gün evimizin bir küncü sanki auditoriyaya çevrilmişdir. Fərdi tədris məkanı isə elə müəssisə daxilində onun imkanlarından istifadə etməklə yaradılaraq məsafədən təhsilə qoşula bilməyən insanların fərdi təhsil məkanına çevrilə, öyrənmə mühitini daha rahat hala gətirən uyğun parametrlərdən biri kimi istifadə edilə bilər. Bu məkanda həm tələbələr, həm də müəllimlər texnologiya ilə özlərini daha rahat hiss edirlər. Bu cür öyrənmənin təşkili asan bir öyrənmə yanaşmasını ehtiva edir. Uzaqdan təhsil internet bağlantısı olan hər hansı bir əlverişli yerdə təhsil almaq üçün coğrafi rahatlıq təmin edir və öyrənmək üçün özünəməxsus tempin qurulmasını nəzərdə tutur (9).

Fərdi tədris məkanında texnologiyanın istifadəsi ilə tədris materiallarına baxmaq asanlaşır və yaxşı mənimsəmə tətbiq olunur, öyrənmənin yeni məlumat və səriştəni özündə ehtiva edən sahələrdə tədris proqramına, vaxta və sözlərə daha güclü diqqət ayırmasına imkan yaradır (3,

4). Fərdi tədris məkanında uzaqdan öyrənmə, eyni zamanda, hər bir öyrənənə rahatlıqla və normal sinif şəraitindəki yavaş tempə müqayisədə daha sürətli bir şəkildə təhsil materialları əldə etməyə imkan verir. Məsafədən təhsilə qoşula bilməyənlər məlumat panelində müzakirə sahələrində danışıqlara rahatlıqla qoşulur və onlayn sinif yoldaşlarının rəylərindən asanlıqla təhlillər aparır, müzakirə mövzularında rahat iştirak edirlər. Belə öyrənmədə öyrənən gecikmir, geri qalmır, başqaları ilə birgə öyrənmə prosesində iştirak edir və ən son tədris materialını öyrənmək üçün perspektiv təklif edir.

Distant təhsil yalnız müsbətlərdən ibarət deyil, onun mənfi tərəfləri - dezavantajları, bəzi zəif cəhətləri də var (7, s. 8). Təbii ki, hamı tam olaraq bu təhsiləlmə formasından istifadə edə bilmir. Həmçinin fiziki təmas qurula bilmir. Hər hansı bir sosial qarşılıqlı təsir mümkün olmur. Məsafədən təhsil karyera inkişafı üçün daha az həyati bir seçimdir. Daha yaxşı interaktiv bir təlim-əməni mühitdə işləyən insanlar üçün də yaxşı bir seçim təsiri bağışlamır. Məsafədən təhsilin bəzi başa gəldiyi və mürəkkəb texnologiyaları əhatə etdiyi yerlər də mövcuddur ki, bizdən asılı olmayaraq, gözlənilən əlaqəli xərclər var. Canlı video, rabitə avadanlıqları və xidmətlərində ehtiyatlı bir şəkildə qurulması tələbatı mütləqdir. Ən sadə halda aksesuar olaraq bir kompüter, internet və kamera vacibdir ki, onlayn öyrənilmə baş tutsun. Ən əsası isə məsafədən təhsilə qoşula bilməyən insanların tədris zamanı normal fəaliyyətlərinin tənzimlənməsi bu cəhəti tələb edir.

Məqalənin məqsədi təhsilənlərin məsafədən təhsilə əlçatanlığının təmin olunması ilə bağlı texnoloji avadanlıqlarla təchiz olunmuş (İnternet, Kompüter, proyektor və digər zəruri avadanlıqlar) fərdi tədris məkanlarının yaradılmasına ehtiyacı qarşılayaraq məsafədən təhsilə qoşula bilməyənlərin bu məkanlardan istifadəsinə imkanın yaradılması probleminin həll olunmasıdır. Bunun üçün birinci növbədə bəzi ilkin addımların atılması nəzərdə tutulur. Bu ideyanı reallaşdırmaq üçün əsas vəzifələr nədən ibarət olmalıdır?

1. Məsafədən təhsilə qoşula bilməyənlər üçün texnoloji avadanlıqlarla təchiz olunmuş fərdi tədris məkanının yaradılması məqsədilə təşkilati işlərin həyata keçirilməsi. (Otağın müəyyən olunması, Universal Dizayn formalaşdırılması).

2. Fərdi tədris məkanına sürətli internet çəkilişinin aparılması

3. Məkana müvafiq olaraq kompüter, iş stolları və digər vacib İKT vasitələri ilə təchiz olunmanın təminatı. Əlavə olaraq noutbuk və proyektorun alınması.

4. Maarifləndirmə məqsədilə hədəf qruplarının seçilməsi və bu məqsədlə maarifləndirici seminarların təşkili.

5. Fərdi tədris məkanından istifadənin pənedmiyə şəraitinə uyğun olaraq aparılması məqsədilə maarifləndirmə tədbirlərinin həyata keçirilməsi ilə bağlı işçi qrupunun təşkili.

6. Həyata keçiriləcək tədbirlərin rəhbərliklə, rəhbər müəllimlərlə birgə müzakirəsinin təşkili məqsədilə yığıncaqların keçirilməsi.

7. Hazırlanmış fərdi tədris məkanının pandemiyanın qaydalarına uyğun olaraq sanitariya-giyə normalarına müvafiq şəkildə məsafədən təhsilə qoşula bilməyən təhsilənlərin istifadəsinə verilməsi.

8. Maarifləndirmə məqsədilə müxtəlif çap materiallarının, bukletlərin, reklamların hazırlanması.

9. Görüləcək işlərin KİV-də, sosial şəbəkələrdə işıqlandırılması.

10. Rəqəmsal bacarıqların formalaşdırmaq üçün təhsilverənlərlə təhsilənlərin sinxron və asinxron formalarda təlimlərinin keçirilməsi.

11. Məsafədən təhsilə qoşula bilməyənlərlə xüsusi məşğələlərin keçirilməsi və maarifləndirici tövsiyələrin hazırlanması, broşurların çap edilməsi və elektron formatının hazırlanması.

12. İşin icrası, nəticəsi və təkliflərdən ibarət hesabatların verilməsi.

Beləliklə, distant təhsilin təşkilində diqqət yetirməli bir məqam məsafədən təhsilə qoşula bilməyənlərə öyrənmə şəraitinin yaradılmasıdır ki, bu şəraiti fərdi təhsil məkanı yaratmaqla əldə etmək olar. Bu məkan hazır olarsa, öyrənənlər rahatlıqla dərslərin böyük bir hissəsini uğurla başa vura bilər. Aydınır ki, məsafədən təhsil proqramları üzrə dərslərin əksəriyyəti müəyyən bir vaxtda və yerdə bir toplantıda iştirak etməyi tələb etmədiyindən məsafədən təhsilə qoşula bilməyən tələbələr tapşırıqları sərbəst məkanda, eyni zamanda onlar üçün yaradılmış fərdi təhsil məkanlarında yerinə yetirə bilərlər.

Məqalənin aktuallığı. Qloballaşma prosesləri və pandemiya şəraiti sübut etdi ki, təhsilin ən yeni, yüksək və effektiv texnologiyalarına, o cümlədən distant təhsil texnologiyalarına tələbat zamanın tələbatı olaraq get-gedə artır. Bu mənada məsafədən təhsilə qoşula bilməyən insanlar üçün fərdi tədris məkanının da yaradılması günün tələbi kimi meydana çıxır. Məqalə də bilavasitə bu kimi vacib bir problemə həsr olunduğundan onu aktual hesab edə bilərik.

Məqalənin elmi yeniliyi. Elmi yenilik ondan ibarətdir ki, məqalədə Minilliyin İnkişaf Məqsədlərində (MİM) yer tutan 17 Qlobal problemin 4-nün “Keyfiyyətli təhsil” problemi və onun həlləri olduğundan, dünyanın bir çox ölkələrində bu problemləri həll etmək istiqamətində müxtəlif tədbirlər həyata keçirilməsindən və bu obyektiv problemlərin kökünün “informasiyanın istehlakı” ilə bağlı olduğundan söhbət açılır. Müəllif belə bir qənaətə gəlir ki, müasir elm və texnologiyanın inkişafının birbaşa təhsildən asılı olduğunu nəzərə alsaq, təhsildəki problemlər bəşəriyyət qarşısında ciddi və global xarakter daşıyan problemlərin əsas səbəbi kimi götürülə bilər.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalədən ali, orta ixtisas və orta ümumtəhsil məktəblərinin müəllimləri, tələbə və magistrantlar, eləcə də valideynlər istifadə edə bilərlər.

Ədəbiyyat

1. BMT-nin İnsan İnkişafı Proqramı.
2. Web 2.0-nin köməkliyi ilə “Mənim İcmam” vəsaiti. İSESCO, 2009.
3. Biz və sosial servislər (Müəllimlər üçün Sosial servislər kitabı). B., 2013.
4. Biz və Sosial Servislər (Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında “Gənclər Fondu və Demokratik Gənclər” İB), B., 2013.
5. Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların İKT savadlığının artırılması (valideyin, şagird və müəllim) vəsaiti (Təhsil Nazirliyi, Mədəd Azərbaycan və Nobel T MMC). B., 2013
6. Təhlükəsiz İnternet və uşaqların İnternetdə təhlükəsizliyi. Enginet MMC, 2017
7. Ağayev Ş. Tədrisdə distant təhsil. ”Azərbaycan müəllimi”, 29 avqust 2020.
8. Distant (məsafəli) təhsil texnologiyaları azkurs.org/distant-tehsil-alma-met.html
9. Uzaqdan Təhsil MBA.

С.Дж. Зейналова

Дистанционное обучение: проблемы и решения по организации индивидуальных образовательных пространств для тех, кто не может присоединиться к дистанционному обучению

Резюме

В статье говорится о трансформации серьезных проблем в системе образования Азербайджана и мира в целом в глобальное явление, большинство из которых носит объективный характер. Автор отмечает, что 4 из 17 глобальных проблем, включенных в Цели развития тысячелетия (ЦРТ), - это проблема «Качественного образования» и ее решения, реализация различных мер по решению этих проблем во многих странах мира и корень проблемы. Эти объективные проблемы открывает разговор. Муиф отмечает, что, учитывая, что развитие современной науки и технологий напрямую зависит от образования, проблемы в образовании можно рассматривать как главную причину серьезных и глобальных проблем, стоящих перед человечеством. Процессы глобализации и условия пандемии доказали, что спрос на новейшие, высокие и эффективные образовательные технологии, включая технологии дистанционного обучения, растет со временем.

S.Dj. Zeynalova

Distance education: problems and solutions for the organization of individual educational spaces for those who can not join distance learning

Summary

The article talks about the transformation of serious problems in the education system of Azerbaijan and the world in general into a global phenomenon in modern times, and most of them are objective. The author notes that 4 of the 17 global problems included in the Millennium Development Goals (MDGs) are the problem of "Quality Education" and its solutions, the implementation of various measures in many countries to address these problems and the root of these objective problems is "information consumption" the conversation opens. Muif notes that given that the development of modern science and technology depends directly on education, the problems in education can be considered as the main cause of serious and global problems facing mankind. Globalization processes and pandemic conditions have proved that the demand for the latest, high and effective educational technologies, including distance learning technologies, is growing as time demands.

Redaksiyaya daxil olub: 16.06.2021